

מִדַּעַתְנוּ אֲשֶׁר הָיִית אֶת־נַעֲרוֹתַי הַנֶּה־הוּא זֶרָה אֶת־גֶּרְן
הַשְּׁעָרִים הַלֵּילָה: ג וְרַחֲצָהּ וּסְכָתָה וְשָׁמַתָּ שְׂמִלְתָּךְ
שְׂמִלְתִּיךְ עָלֶיךָ וַיֵּרֶדְתָּ הַגֶּרְן אֶל־תּוֹדְעִי לְאִישׁ עַד
כָּלְתוּ לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת: ד וַיְהִי בַשֶּׁכְּבוֹ וַיִּדְעָתָה אֶת־הַמָּקוֹם

רש"י

ג (ג) מודעתנו. קרובינו: הנה הוא זורה. המון, [וונטו"ר] [ווי"ר] כלע"ז: הלילה. שהיה הדור פרוץ בגנבה וגזל, והיה ישן בגורנו לשמור גורנו: (ג) ורחצת. מטינוף עבודה.

ספורנו

שנמכור בלתי ידיעתו והסכמתו^א. אשר היית את נערותי. וראוי להקדימו בזה לשאר גואלים^ב: [ג] ורחצת [וסכת ושמלת

ביאורים והערות

וכדי שיהיה זכר למת התנו שישא הגואל את רות. ונקראת מכירה זו בשם 'גאולה', כמו שכתב הרמב"ן ויקרא כה לג עה"פ 'ואשר יגאל מן הלוי', שדרשו בערבין (לג) שהכתוב מדבר בלוי שקנה מלוי, ומ"מ נקראת מכירה זו 'גאולה', וכתב 'לפי דבריהם נראה לי בפירוש הפסוק כי היה לפנים בישראל כשצריך אדם למכור שדהו, שיבוא הקודם בירושתו ויקנה אותה, והוא הנקרא גאולה', שנאמר (ירמיה לב ו) קנה לך את שדי אשר בענתות כי לך משפט הגאולה לקנות, וכן מפורש שם בענין בועז, ונראה בעיני שהיו דנים לו דין קדימה, כאשר הנהיגו לנו רבותינו בדינא דבר מצרא, והיו קונים מן הגואל הראשון בקנין סודר כמו שעשה בועז, וביאור הענין שכאשר אדם נאלץ למכור את נחלתו, היה לקרובו דין קדימה כמו בר מצרא, ולכן בועז היה חייב להציע את השדה לגואל שהוא קרוב יותר ממנו. ורבינו הוסיף על דרך זה, שהשדה ניתן כנדוניה למי שישא את רות, וכיון שבא במקום ממון נקרא כאילו נמכר. צג. לדעת רבינו לא היה ברעת נעמי שבעז עצמו ישא את רות, ולשם מה איכ התכוננה בסיכה ורחיצה ולבישת בגדים, צד. כי נעמי רצתה שרות תודיע לבעז שהיא מוכרת את השדה כנדוניה למי שישא את רות, כדי שיסכים על כך, ואולי יקנה הוא את השדה ויתן את כספו למי שישא אותה, ולפי שהיה בועז נכבד, ראוי שתראה את פניו בצורה מכובדת, ועוד שנעמי חשבה שאולי בועז אף יציע לרות זיווג הנון, ולשם כך אמרה לה שתתכונני כך שתראה ראוייה לכך.

של רות אל הגורן לא היתה בכדי שבעז ישא אותה, וכפי שיתבאר. צא. 'ועתה' בכל מקום פירושו 'בהיות זה כולו אמת' (ע"פ לשון רבינו בשמות ג ט"ז, כלומר, 'ועתה' – כיון שהחלטתי למכור את השדה כדי לתת לך נדוניה, לא נוכל לעשות זאת בלי להודיע לבעז, כי הלא בועז הוא קרובינו, והקרוב קודם לגואל את השדה. צב. אף שהיו קרובים נוספים, וכמו שמבאר בהמשך שפלוני אלמוני היה קרוב יותר מבעז, בכל זאת עלינו להקדים את בועז לשאר הקרובים מצד הכרת הטוב, שהרי היית עם נערותיו ועשה אתך חסד, ולכן יש להציע לו לקנות את השדה לפני שנציע לאחרים. [ודרכו של רבינו בגאולת השדה נראה ברעת רש"י שלא היתה זו גאולת שדות כפשוטה, שכן הקדים רש"י לפרש בדברי רות (ב ט) שרות אמרה 'וחמותי ואני צריכות למכור נחלתנו', כלומר, שהיתה נחלה לנעמי ורות, והיו צריכות למכור אותה, והן מבקשות 'גואל' שיגאל מהן את השדות. ולא פירש שכבר מכרוהו כי המשך הענין (פסוק ד) 'ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה', ואם כבר מכרוהו אין הוא קונה מהן, אלא מן הקונה, ועוד, הרי כתוב 'מכרה נעמי השבה משדה מואב', הרי שלא מכרה עד ששבה ממואב, והרי לא שבו משם אלא לפני שלוש חדשים, כי שבו בימי קציר השעורים, ועכשיו היה סוף קציר החיטים, נמצא שלא שבה ביד הלוקח יותר משלוש חדשים, והרי נחלה אין לה גאולה אלא אחרי שנתיים, ולכן פירש רש"י שלא מכרה נעמי, אלא הסכימה למכור, ועכשיו הסכימו שתהיה המכירה לקרובים.

אֲשֶׁר יִשְׁכַּב-שָׁם וּבֹאֵת וְגִלִּית מִרְגְּלֹתַי וּשְׁכַבְתִּי וְשָׁכַבְתָּ
וְהוּא יִגִּיד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין: ה וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ כָּל
אֲשֶׁר-תֹּאמְרִי אֵלַי - קְרִי וְלֹא כְתִיב אֵלַי אַעֲשֶׂה: ו וַתֵּרֶד הַגֶּרֶן
וַתַּעַשׂ כְּכָל אֲשֶׁר-צִוְתָהּ חֲמוּתָהּ: ז וַיֵּאכַל בָּעֵז וַיִּשְׁתֵּי
וַיֵּיטֵב לָבֹז וַיָּבֹא לִשְׁכַב בְּקֶצֶה הָעֶרְמָה וַתָּבֹא בַלַּט וַתִּגַּל
מִרְגְּלֹתַי וַתִּשְׁכַּב: ח וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיַּחֲרֹד הָאִישׁ

רש"י

לצוע: (ו) ותרד הגורן ותעש. היא זונה, לפיכך ירדה נחמילה הגורן ואחר כך אמרה לה (פסוק ג) 'ורחלם וסכת ושמת שמלותיך עליך' ואחר כך 'ירדת הגורן', והיא לא עשתה כן, אלא אמרה, אם ארד כשאתי מקושטת, הפוגע בי והרואה אותי יאמר שאני

ספורנו

אֲשֶׁר יִשְׁכַּב שָׁם. באיזה צד מן המיטה^צ. וְשָׁכַבְתָּ. עד שיקץ ותדברי עמו, ולא ירגיש אדם באותה שעה^ז. וְהוּא יִגִּיד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין. אם ראוי שתדברי לגואל

ביאורים והערות

זראו אותה. צו. המתרגם הוסיף כאן 'ותהי שאלא מניה ציקא', תשאלני ממנו עצה, וכתב באשכול הכופר שמוזה מבואר שלא התכוונה נעמי שבעו יבוא עליה באותו הלילה, אלא ידעה שהוא גיבור חיל ולא יחטא אפילו במחשבה, ולא הלכה רות אלא לבקש ממנו עצה. ורבינו מוסיף על כך שהלכה להודיע לו שמוכרים את שדה נעמי בנדרנייתו. צו. במדרש^{פסוק ד' טו'} יהודה נשיאה בעא קומי ר' פנחס בר חמא, ברעו גדול הדור היה, ואת אמרת בקצה הערמה, אמר לו, לפי שהיו אותו הדור שטופים בזימה והיו נותנין שכר לזונות מן הגרנות וכו', ולא עוד אלא לפי שהצדיקים רחוקים מן הגול וע"כ ממונם חביב עליהם. ובוזה ידעה רות באיזה צד של המיטה ישכב, כפי שציוותה לה נעמי^{פסוק ד'}. וידעת את המקום אשר ישכב שם. צו. המפרשים נתקשו בסדר הפסוק, כי משמע שנחרד לפני שהרגיש בה, ולא היתה חרדתו בגללה. וראה אבן יחיאל ור"י קרא שכתבו שיש לסרס את סדר הפסוק. ק. החרדה היתה מחמת חלום ולא בגלל רות, וזה גרם לו שהתעורר בחצי הלילה, ולא המשיך בשינתו.

צו. לדעת רבינו לא שכב בועז על רצפת הגורן, אלא הניח שם את מיטתו, והיה גלוי לכל היכן יישן, אלא שהמיטה היתה גדולה, ונעמי אמרה לרות שתמתין עד הבוקר לצד המקום שישכב, כדי שכאשר ייקץ משנתו תוכל לדבר איתו בשקט בלי שישמעו אנשים, אך לשם כך היתה צריכה לדעת באיזה צד של המיטה יישן, כדי שתבחר מקום מחבואה על רצפת הגורן במקום הסמוך לו. ואולי היתה הכוונה בזה שלא ייודע לשאר הקרובים על מכירת השדה, כדי שלבועז תהיה הבחירה, כיון שעשה חסד עם רות. ובאשכול הכופר כתב שבעו ישן על הארץ, לקיים מה שאמר באבות^{פס' ד'} 'ועל הארץ תישן ובתורה אתה עמל', אך המלבי"ם כתב שהציע משכבו בקצה הערמה. צו. הרלב"ג פירש שימרגלותיו הוא חלק המיטה הנמצא לצד הרגליים^{פס' ד'} (וראה פה שהשיג על זה האב"ם), וראה שכך מפרש רבינו, 'וגילית מרגלותי' - מרגלות המיטה, שתשכב למרגלות המיטה על הריצפה, כך שכשיתעורר תוכל לדבר איתו בלי שירגישו אנשים. ואולי הכוונה שתגלה את מרגלות המיטה ותשכבי מתחתם, כדי שלא

וַיִּלְפַּת וְהִנֵּה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מְרֻגְלָתִיו: ט וַיֹּאמֶר מִי־אַתָּה וַתֹּאמֶר אֲנֹכִי רֹות אִמְתְּךָ וּפְרִשְׁתָּ כְנָפְךָ עַל־אִמְתְּךָ כִּי גֹאֵל אֶתָּה: י וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתָּה לַיהוָה בְּתִי הַיְטַבְתָּ חֲסִדְךָ הָאֲחֵרוֹן מִן־הָרִאשׁוֹן לְבִלְתִּי־לָכֶת אַחֲרֵי הַבְּחוּרִים

רש"י

אחזתו ולפפתו בזרועותיה (תנחומא בפר ג, ועיין ר"ר ו' א) וילפת. וילחץ, כמו (שופטים טו כט) 'וילפת שמשון': והנה אישה. נתן ידו על ראשה והכיר שהיא אישה (תנחומא שם, ר"ר שם): (ט) ופרשת כנפך. כנף נגדך לכסותי נטליתך, והוא לשון נישואין (עיין קידושין יח:): כי גואל

ספורנו

וילפת. התגלגל מצד אל צד^{קא}, ובכן לא ישן עד הבוקר כאשר חשבה^{קב}. והנה אישה. שהכירה לאשה כשקרב אצלה^{קג}: [ט] מי את בתי^{קד}. שחשבת אותי לאב לעניין יחוד

ביאורים והערות

אפילו במקרה. [וראה בערוך השלחן (אנציקלופדיה בריב ג) שהעיר איך נתייחדה רות עם בועז, והרי אסור משום ייחוד, ואע"פ שעדיין לא גזרו על הייחוד של פנויות, ייחוד גמור אפילו שלא באקראי היה אסור גם לפני תקנה, וברות הרי היה ייחוד גמור, וראה מה שהעירו בדבריו בספר דבר הלכה על הלכות ייחוד והערב, סי' א ס"ק ז', וכן בספר גן נעול על הלכות ייחוד (ולו, סי' א, הערה ג), ומתוך שלפי שהיתה רוצה שישאנה כמו שעלה לה, לכן היה מותר לה ייחוד. ולדברי רבינו לא היה כוונת רות שישאנה, אך בהקדמת ביאור חדש למהרי"ש סי' כטא (לחן) מבואר שלא היה שום איסור ייחוד לפני שתיקנו. וראה משיב בביאור לעיל (טו ע"ג). קד. שיפורש כנפיו עליה לעזור, ואין זה לשון נישואין, ובוה מיושב מה שתמזה לפי שאר המפרשים, כי נעמי אמרה 'והוא יגיד לך את אשר תעשין', ולא אמרה לה לבקש נישואין, אלא שזו עצמו בקשת העצה. קד. 'כו גואל אתה' של נעמי, אבל לרות לא היתה קורבת משפחה עם בועז, כי היתה גויה כשנישאת למחלון, וכמו שהעידה על עצמה לעיל (טו ע"ג), וראה פירוש רבינו שם, ובוה התיישב כפילות תיבת 'אמתך', 'אנכי רות אמתך' - 'פרשת כנפך על [נעמי] אמתך'. קד. 'חסדך האחרון' הוא שלא נישאה רות לבעל כדי שלא לעזוב את נעמי, ועוד שבאה לבעו לבקש עצה עבור נעמי במכירת

קא. כן פירש האבע"ז, שהטח עצמו מצד לצד, כמו 'ילפתו ארחות דרכם' (איוב ו' יח), והרלב"ג פירש כי כאשר הרגיש שיש במשכבו אחר זולתו נחרד, ואז היטה מצבו ועיוות אותו לצד הרגלים, לדעת מי הוא אשר ישכב עמו. ואילו רבינו מפרש שהתעורר בחדרתו מן החלום, והפך את עצמו מצד לצד במיטתו בדרך המפחד, ובמשיב נפש כתב שנחרד ולא ידע למה נחרד, על דרך 'מזליהו חזי' (מגילה ג, ג), ואז התעקם לחפש מה גרם לו הפחד. קב. שלא חשבה לדבר אליו עד הבוקר, כאשר יתעורר משנתו, אלא שהתעורר לפני כן. קג. האבן עזרא כתב שהיה אור הלבנה רב וראה שלא היה לה זקן, או שהכירה במלבושיה. קד. לפנינו לא כתוב 'בתי', אלא 'מי את', ורק אחרי שאמרה שהיא רות אמר 'ברוכה את לה' בתי', וצ"ע. ולהלן (סוף פסוק טו) נעמי אמרה לרות 'מי את בתי', קה. בקידושין (אב) איתא 'מתייחד אדם עם אחותו, ודר עם אמו ועם בתו'. אך רש"י שם כתב: 'וידר עם אמו או עם בתו' - דלא תקיף יצירה עליה, דאהנו ביה אנשי כנסת הגדולה ולא מגרי בקרובתא מכי כחלינהו ונקרינהו לעיניה כו', הרי שאיסור ייחוד השתנה ע"י ביטול היצר במבואר ביומא (סוף ע"ג) על ביטול יצרא דערויות על ידי אנשי כנסת הגדולה בבית שני, ולפי זה בזמן בועז גם עם בתו היה הייחוד אסור, אך היינו בקביעות, ואילו בשאר עריות אסור